

De invloed van leeftijdgenoten en ouders op delinquent gedrag van adolescenten.

Anne Leenderts

Studentnummer: 3772578

Masterthesis Jeugdstudies

Begeleider: dr. Zeena Harakeh

Tweede beoordelaar: dr. Vincent Duindam

Wordcount: 5997

Universiteit Utrecht

21 juni 2013

Samenvatting

Deze longitudinale studie onderzoekt de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag bij adolescenten en of deze relatie gemodereerd wordt door ouderlijke opvoeding (monitoring en steun). In deze studie is gebruik gemaakt van de dataset van het SNARE project. Dit is een longitudinaal vragenlijst onderzoek naar de sociale ontwikkeling van adolescenten in de eerste twee jaar van de middelbare school, waaraan 1281 scholieren van 11 t/m 15 jaar ($M = 13$ jaar) hebben deelgenomen. De variabelen druk ervaren van vrienden, ouderlijke monitoring, ouderlijke steun en de covariaten sekse, leeftijd, opleidingsniveau en afkomst zijn meegenomen op de baseline meting (T0). Delinquentie is meegenomen op meetmoment 2 (drie maanden later) en meetmoment 3 (nog drie maanden later) en er wordt in de analyses gecontroleerd voor delinquentie op T0. Uit de lineaire regressieanalyse blijkt dat het ervaren van druk van vrienden geen voorspeller is van delinquent gedrag op T2 en T3. Het ervaren van ouderlijke monitoring en steun blijken geen beschermende factoren voor delinquent gedrag en ook het moderatie effect is niet gevonden. De tegenstrijdige resultaten met eerdere studies zijn mogelijk te verklaren doordat ervaren van druk van vrienden in SNARE niet geoperationaliseerd is als het ervaren van druk om in te stemmen in delinquente activiteiten of te conformeren aan deviante vrienden, maar als het ervaren van druk in het algemeen.

Kernwoorden: ervaren druk van vrienden; ouderlijke monitoring; ouderlijke steun; delinquent gedrag; adolescenten

Abstract

This longitudinal study examines the relationship between susceptibility for peer pressure and delinquent behavior in adolescents and whether this relationship is moderated by parental monitoring and support. In this study, the data set of the SNARE project is used. This is a longitudinal survey research on the social development of adolescents in which 1281 students ($M = 13$ years) participated. The variables susceptibility for peer pressure, parental monitoring, parental support and the covariates gender, age, education and ethnicity were included in the baseline measurement (T0). Delinquency is included in the second measurement wave (three months later) and third measurement wave (another three months later) and in the analysis is controlled for delinquency at T0. The linear regression analysis shows that experiencing pressure from friends is not a significant predictor of delinquent behavior. Parental monitoring and support showed not to be predictors for delinquency and the moderation effect was not significant. The inconsistent findings with previous studies can be explained because the SNARE dataset did not associate susceptibility for peer pressure directly with delinquent activities or deviant friends.

Keywords: susceptibility for peer pressure; parental monitoring; parental support; delinquent behavior; adolescents

Inleiding

In 2010 zegt ruim een derde (38 procent) van de 12- tot en met 17-jarigen dat ze zich in de voorafgaande 12 maanden schuldig hebben gemaakt aan één of meerdere delicten (van der Laan & Blom, 2011). Gezien het hoge percentage adolescenten dat wel eens een strafbaar feit pleegt, kan antisociaal gedrag zoals delinquentie, in de adolescentie als ‘normaal’ worden beschouwd (Moffit, 1993). Uit onderzoek van Hakkert (1998) blijkt dat meer dan de helft van de geregistreerde strafbare feiten in Nederland werd gepleegd door meer dan één dader (57 procent). De invloed van de aanwezigheid van leeftijdgenoten speelt een belangrijke rol in het verklaren van delinquent gedrag bij adolescenten (Gardner & Steinberg, 2005). Het al dan niet bestand zijn tegen druk van leeftijdgenoten is een voorspeller voor het uiten van delinquent gedrag (Sumter, Bokhorst, Steinberg & Westenberg, 2009). Naast de invloed van leeftijdgenoten speelt ook ouderlijke opvoeding een rol in het al dan niet ontwikkelen van delinquent gedrag bij adolescenten (Wright & Cullen, 2001). Ouderlijke opvoeding blijkt een beschermende factor voor het ontwikkelen van delinquent gedrag bij adolescenten (Granic & Dishion, 2003; Vitaro, Brendgen & Tremblay, 2005). In dit onderzoek wordt de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag van adolescenten en de relatie tussen ouderlijke opvoeding en delinquent gedrag van adolescenten onderzocht. Vervolgens wordt gekeken of er een modererend effect is van ouderlijke opvoeding op de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag van adolescenten. Er zijn eerder wel studies gedaan naar de effecten van vrienden, ouders en moderatie-effecten op delinquent gedrag (o.a. Barnes, Hoffman, Welte, 2006; Warr, 1993), maar er is over het algemeen gekeken naar de invloed van deviante vrienden in plaats van het ervaren van druk van vrienden in het algemeen. Het is relevant om te onderzoeken of opvoeding van ouders een beschermende factor is van delinquentie wanneer druk van vrienden ervaren wordt, zodat er meer inzicht wordt verworven in de effectiviteit van de opvoedingstijlen monitoring en steun op het moment dat adolescenten druk van vrienden ervaren.

Druk ervaren van leeftijdgenoten en delinquentie

Druk van leeftijdgenoten verwijst naar de mate waarin adolescenten aangemoedigd of geforceerd worden door leeftijdgenoten om bepaald gedrag te vertonen (Vitaro, Brendgen & Tremblay, 2000). Afhankelijk van hoe kwetsbaar adolescenten zich voelen voor deze druk, gaan zij akkoord met dit gedrag (Miller, 2010). Adolescenten zijn het meest kwetsbaar voor de druk van leeftijdgenoten tijdens de vroege adolescentie (Steinberg & Monahan, 2007). Dit komt omdat de ontwikkeling van de sociale identiteit een belangrijk thema is in die periode

(Shi et al., 2010). De angst om afgewezen te worden door leeftijdgenoten maakt een adolescent kwetsbaarder voor invloed van leeftijdgenoten. Om dergelijke afwijzing te voorkomen, wordt geconformeerd aan het gedrag van leeftijdgenoten (Dishion & Tipsord, 2011).

Empirische studies tonen aan dat het ervaren van druk van leeftijdgenoten gerelateerd is aan delinquent gedrag van adolescenten. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een cross-sectionele studie van Rai en collega's (2003) en een experimentele studie van Gardner en Steinberg (2005). Rai en collega's (2003) voerden een onderzoek uit onder 832 adolescenten door middel van vragenlijsten en uit hun onderzoek bleek dat het ervaren van druk van leeftijdgenoten positief gecorreleerd was met delinquentie. In het experiment van Gardner en Steinberg (2005) werd het effect van de aanwezigheid van leeftijdgenoten onderzocht op het uiten van delinquent gedrag. Aan de studie deden 106 adolescenten mee. De participanten voerden op de computer een test uit, waarmee werd onderzocht of adolescenten door de aanwezigheid van leeftijdgenoten een andere beslissing maakten met betrekking tot delinquent gedrag dan wanneer zij de test individueel uitvoerden. Adolescenten lieten in groepsverband vaker delinquent gedrag zien dan individueel. In een cross-sectionele studie van Sumter en collega's (2009), waarin 464 adolescenten (10-18 jaar) een vragenlijst invulden over onder andere het ervaren van groepsdruk, gaf bijna de helft van de 12 tot 15 jarige adolescenten aan wel eens een overtreding te gemaakt te hebben om indruk te maken op leeftijdgenoten. In bovenstaande studies is gemeten of adolescenten druk van leeftijdgenoten ervaren in situaties die gerelateerd zijn aan delinquente activiteiten. Echter heeft eerder onderzoek gesuggereerd dat kwetsbaarheid voor druk van leeftijdgenoten het beste kan worden gemeten door te vragen naar het ervaren van druk in neutrale situaties (Brown, 2004). Miller (2010) heeft naar aanleiding van deze bevinding een Multi-wave studie uitgevoerd met drie verschillende operationaliseringen van invloed van leeftijdgenoten in relatie met delinquent gedrag van adolescenten, namelijk het ervaren van druk van leeftijdgenoten gekoppeld aan delinquent gedrag, het ervaren van druk van leeftijdgenoten gekoppeld aan neutrale activiteiten en het hebben van deviante vrienden. Uit de resultaten blijkt dat alle drie de variabelen gerelateerd zijn aan meer delinquent gedrag. Kwetsbaar zijn voor de invloed van vrienden, ongeacht of dit gekoppeld wordt aan delinquente activiteiten of deviante vrienden, blijkt geassocieerd te zijn met meer delinquent gedrag van adolescenten (Miller 2010).

Ouderlijke opvoeding en delinquentie

Twee dimensies van ouderlijke opvoeding zijn controle (daaronder valt o.a. ouderlijke monitoring) en steun (Dishion & Tipsord, 2011; Vieno & Nation, 2009). Met ouderlijke controle wordt het opleggen van regels en beperkingen op het gedrag van adolescenten bedoeld, waardoor de vrijheid om dingen te doen zonder het te vertellen aan ouders beperkt wordt (Stattin & Kerr, 2000). Ouderlijke monitoring is een vorm van controle waarbij aandacht is voor wat de adolescent doet, met wie de adolescent omgaat en waarbij ouders op de hoogte zijn van waar de adolescent uithangt (Dishion & McMahon, 1998). Ouderlijke steun verwijst naar warmte en affectie tussen ouder en adolescent (McCarty, Zimmerman, Diguseppe & Christakis, 2005).

Empirische studies hebben de relatie tussen ouderlijke monitoring en delinquent gedrag van adolescenten onderzocht en er blijken inconsistente bevindingen te zijn. Sommige studies hebben aangetoond dat ouderlijke monitoring een beschermende factor is voor het vertonen van delinquent gedrag. In een cross-sectionele studie van Rai en collega's (2003) is de correlatie tussen ouderlijke monitoring en verschillende risicogedragingen, waaronder delinquentie bij adolescenten (gemiddeld 14 jaar) gemeten. De aanwezigheid van ouderlijke monitoring bleek in dit onderzoek gerelateerd te zijn aan minder delinquent gedrag bij adolescenten. Ditzelfde is gebleken uit een cross-sectionele studie van Seydlitz (1999), waarbij een sterker significant verband is gevonden voor mannelijke dan vrouwelijke adolescenten. Ook Fletcher, Steinberg, en Williams-Wheeler (2004) vonden in een longitudinale studie onder 2568 adolescenten (14-18 jaar) een klein negatief effect van ouderlijke controle (o.a. monitoring) op delinquentie. Ouderlijke monitoring is volgens deze studie een beschermende factor voor het vertonen van delinquent gedrag, doordat adolescenten zich bewust zijn van het ouderlijk toezicht. Om de band met de ouders goed te houden beperken zij het vertonen van delinquent gedrag. Er zijn echter ook studies die geen significante relatie hebben gevonden tussen ouderlijke monitoring en delinquentie. Crosnoe, Erickson en Dornbusch (2002) hebben longitudinaal onderzoek gedaan onder adolescenten (13-15 jaar) naar de beschermende functies van familierelaties ten opzichte van delinquent gedrag. Uit het onderzoek bleek dat er geen significante relatie was en ouderlijke monitoring geen beschermende factor is voor het ontwikkelen van delinquent gedrag bij adolescenten. Keijsers, Branje, VanderValk en Meeus (2010) vonden overeenkomende resultaten in hun longitudinale studie, waarin 289 adolescenten en hun ouders vragenlijsten invulden met betrekking tot onder andere ouderlijke monitoring en delinquentie.

Studies naar de relatie tussen ouderlijke steun en delinquent gedrag van adolescenten tonen consistente bevindingen. Ouderlijke steun is een beschermende factor voor het vertonen van delinquent gedrag en gebrek aan steun wordt gezien als risicofactor voor delinquent gedrag van adolescenten (Caspi et al., 2004; Hoeve et al., 2009; Wright & Cullen, 2001).

Uit de meta-analyse van Hoeve en collega's (2009) blijkt dat weinig steun leidt tot meer delinquentie bij adolescenten. Het ervaren van negatieve vormen van steun, zoals verwaarlozing, vijandigheid of afwijzing, zijn nog sterkere voorspellers van delinquentie bij adolescenten. Resultaten van longitudinaal onderzoek door Simons, Johnson en Conger (1994) en Caspi en collega's (2004) laten zien dat adolescenten die minder ouderlijke steun ervaren meer antisociaal gedrag vertonen. Uit longitudinaal vragenlijst onderzoek van Cook, Buehler en Henson (2009) en van De Kemp, Scholte, Overbeek en Engels (2004) blijkt dat een hoge mate van ouderlijke steun voorspellers zijn van minder delinquent gedrag een paar maanden later. Ook Wright en Cullen (2001) hebben aangetoond dat ouderlijke steun een beschermende factor is voor het vertonen van delinquent gedrag. Door middel van ouderlijke steun wordt prosociaal gedrag, het ontwikkelen van morele waarden en sociale vaardigheden aangemoedigd (Wright & Cullen, 2001).

Er blijkt geen consistente relatie te bestaan tussen het opvoedingsaspect ouderlijke monitoring en delinquent gedrag, maar er is wel een duidelijk beschermend effect van ouderlijke steun op het vertonen van delinquent gedrag. Ouders die hun adolescenten zowel monitoren als steunen hebben een opvoedstijl die vergelijkbaar is met de autoritatieve ouderschapstijl (Wright & Cullen, 2001). Omdat een autoritatieve ouderschapstijl een beschermend effect heeft op delinquent gedrag van adolescenten (Trinkner, Cohn, Rebellon & Gundy, 2012) wordt verwacht dat zowel ouderlijke monitoring als steun beschermende factoren zijn voor de ontwikkeling van delinquent gedrag van adolescenten.

Moderatie effect

Voorgaande studies hebben onderzoek gedaan naar het effect van het ervaren van druk van vrienden op delinquent gedrag, evenals naar het effect van ouderlijke monitoring en steun op delinquent gedrag van adolescenten. Er is echter geen onderzoek bekend dat het modererende effect van ouderlijke opvoedingsdimensies toetst op de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en het vertonen van delinquent gedrag. Er is wel eerder gekeken naar het effect van deviante vrienden op delinquent gedrag, met ouderlijke monitoring en steun meegenomen als moderatoren. In een longitudinale studie van De Kemp, Scholte, Overbeek en Engels (2006) is onderzocht of het hebben van beste vrienden die delinquent gedrag vertonen een

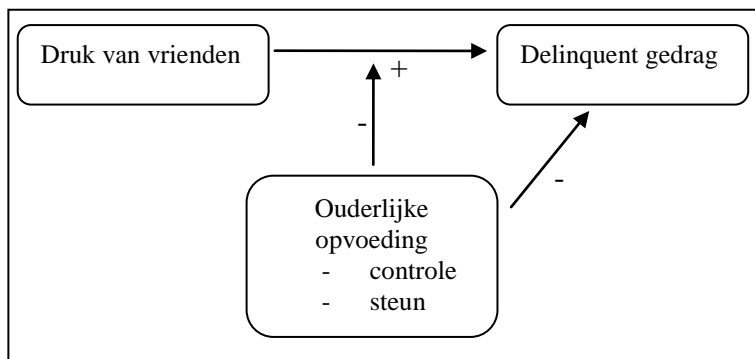
voorspeller is van het zelf uiten van delinquent gedrag, met ouderlijke monitoring en steun meegenomen als moderatoren. Verwacht werd dat ouderlijke monitoring en steun zouden zorgen voor een minder sterke relatie tussen delinquente vrienden en het uiten van delinquent gedrag door adolescenten. Dit effect is echter niet gevonden, wat betekent dat ouderlijke monitoring en steun geen significant beschermende factoren zijn voor de onderzochte relatie. Longitudinaal onderzoek van Kiesner, Poulin en Dishion (2010) heeft dit modererend effect van ouderlijke monitoring bekeken voor middelengebruik. Er werd verwacht dat ouderlijke monitoring zou leiden tot minder middelengebruik bij een adolescent wanneer vrienden het ook gebruiken. In dit onderzoek is ouderlijke monitoring wel gevonden als moderator. Ouderlijke monitoring blijkt de kans op het beginnen met middelengebruik, wanneer vrienden het ook gebruiken, te verkleinen. Meer onderzoek naar dit moderatie effect is van belang om meer inzicht te krijgen in de gevolgen van het tegelijk aanwezig zijn van ouderlijke monitoring en steun en het ervaren van druk van vrienden. Daarbij is het van belang om te onderzoeken of ouders het effect van druk van vrienden op delinquentie kunnen verminderen.

Huidige studie

De huidige longitudinale studie onderzoekt de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag van adolescenten, en of deze relatie anders is voor adolescenten die veel ouderlijke monitoring en steun ervaren dan voor adolescenten die dit niet of in mindere mate ervaren (zie Figuur 1). Daarvoor zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld: Is het ervaren van druk van vrienden gerelateerd met meer delinquent gedrag van adolescenten?; Is ouderlijke opvoeding (monitoring en steun) gerelateerd met minder delinquent gedrag van adolescenten?; Wordt het verband tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag van adolescenten gemodereerd door ouderlijke opvoeding?

Op basis van eerder onderzoek zijn hypotheses opgesteld bij de onderzoeksvragen. Eerdere studies vinden positieve relaties tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquentie bij adolescenten. De eerste hypothese die onderzocht wordt is: Adolescenten die druk van vrienden ervaren vertonen vaker delinquent gedrag. Studies naar de relatie tussen ouderlijke monitoring en delinquentie hebben wisselende resultaten gevonden. Hoewel sommige studies dit effect niet gevonden hebben, blijkt ouderlijke monitoring in zowel cross-sectionele als longitudinale studies overwegend een beschermende factor te zijn voor het ontwikkelen van delinquent gedrag. De tweede hypothese luidt daarom: Adolescenten die ouderlijke monitoring ervaren, vertonen minder vaak delinquent gedrag. Een tweede aspect van ouderlijke opvoeding is steun. Uit longitudinaal onderzoek blijkt dat adolescenten die veel

ouderlijke steun ontvangen minder vaak terecht komen in delinquentie. Adolescenten die weinig ouderlijke steun ontvangen lopen een groter risico om delinquent gedrag te gaan vertonen. De derde hypothese die wordt onderzocht is: Adolescenten die ouderlijke steun ontvangen, vertonen minder vaak delinquent gedrag. De belangrijkste vraag van deze studie is of ouderlijke opvoeding een moderator is op de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag van adolescenten. Er is nog geen eerder onderzoek bekend dat kijkt naar het ervaren van druk van vrienden, maar wel vergelijkbaar onderzoek dat kijkt naar deviante vrienden. Vergelijkbaar onderzoek, maar dan gericht op middelengebruik toont aan dat ouderlijke monitoring een beschermende factor is. De laatste hypothese die wordt onderzocht: Het ervaren van druk van vrienden is een risicofactor voor het vertonen van delinquent gedrag en ouderlijke opvoeding is een beschermende moderator op deze relatie.

Figuur 1: theoretisch model

Methoden

Procedure

Het SNARE project (Social Network Analysis of Risk behavior in Early adolescence), is een longitudinaal onderzoek over de sociale ontwikkeling van jongeren. Twee middelbare scholen, waarvan één in Midden- en één in Noord-Nederland waren bereid om deel te nemen. Allereerst zijn alle eerste- en tweedejaarsleerlingen van deze scholen benaderd om zich in te schrijven voor het SNARE project. De ouders hebben een informatiebrief via de post ontvangen, waarin om toestemming werd gevraagd voor deelname aan het onderzoek. De ouders hadden tien dagen de mogelijkheid om een antwoordkaart of e-mail te retourneren indien zij wensten dat hun kind geen onderdeel zou uitmaken van het onderzoek. Er was sprake van passieve informed consent van ouders. In totaal weigerden 21 ouders om hun

kinderen te laten deelnemen, om verschillende redenen: geen interesse, adolescent is dyslectisch, te tijdrovend, enzovoorts. Daarnaast is één scholier naar het buitenland verhuisd en waren er zeven scholieren chronisch ziek waardoor zij niet konden deelnemen aan het onderzoek.

De scholieren zijn gedurende twee jaar gevolgd, met een interval van drie maanden. Elk jaar zijn er drie metingen en één baseline meting gedaan. De baseline meting (T0) is gedaan in september 2011 op het moment dat de scholieren begonnen met het eerste of tweede leerjaar. De eerste meting (T1) is uitgevoerd in oktober 2011, de tweede meting (T2) december 2011 en de derde meting (T3) vond in maart 2012 plaats. Latere metingen zijn niet meegenomen in dit onderzoek. De vragenlijsten zijn tijdens een lesuur afgenomen via de computer, in een klaslokaal. Scholieren die afwezig waren hebben de vragenlijst later ingehaald. Tijdens het afleggen van de SNARE-vragenlijst was een leraar en een onderzoeker en/of assistent aanwezig. De anonimiteit en privacy van de scholieren is gewaarborgd.

Participanten

Aan het project SNARE deden in totaal 1281 scholieren mee. Voor dit onderzoek zijn alleen de 1167 participanten geselecteerd die aan alle meetmomenten van T0 t/m T3 hebben deelgenomen. Na verwijdering van nog twee participanten die zelf aangaven de vragenlijst niet serieus te hebben ingevuld, bleven er 1165 scholieren over in de leeftijd van 11 t/m 16 jaar ($M=13$, $SD=.71$). Hiervan was 49% jongen en 51% meisje. Van de deelnemende scholieren is 83,6% van Nederlandse afkomst (beide ouders geboren in Nederland). Het percentage midden/hoger opgeleiden (havo, havo/vwo, vwo) is 55,7% tegenover 44,3% lager opgeleiden (lwoo, vmbo-bg, vmbo-th).

Meetinstrumenten

Druk ervaren van vrienden is een schaal die meet in hoeverre jongeren zwichten voor de sociale druk van anderen, omdat ze bang zijn voor hun status of omdat hun vrienden ze aanmoedigen (Santor, Messervey & Kusumakar, 2000; Steinberg & Monahan, 2007). Amerikaanse studies meten doorgaans *peer pressure* (druk van leeftijdgenoten). In de huidige studie wordt niet gevraagd naar druk van leeftijdgenoten, maar naar druk van vrienden. Dit is gemeten door middel van zes items waarbij de scholieren hebben aangegeven in hoeverre dit voor hen geldt. Een voorbeeld item is: 'Sommige jongeren doen bepaalde dingen die ze anders niet zouden doen, omdat ze anders worden uitgelachen door hun vrienden'. De antwoorden zijn gecodeerd op een 5-punt Likertschaal, waarbij 1 = geldt

absoluut niet voor mij en 5 = geldt vaak voor mij. Druk ervaren van vrienden is meegenomen op T0. Cronbach's alpha van deze schaal is 0,83.

Ouderlijke opvoeding is in dit onderzoek onderverdeeld in twee vormen: monitoring en steun. Ouderlijke monitoring is in SNARE geoperationaliseerd als de mate waarin ouders controleren waar de adolescent zich begeeft en in hoeverre de adolescent toestemming moet vragen om tijd door te brengen met vrienden (Engels, Finkenauer, Kerr & Stattin, 2005; Kerr & Stattin, 2000). De variabele ouderlijke monitoring is gemeten op T0 door middel van vijf items. Een voorbeeld item is: 'Voordat jij weggaat van huis op een zaterdagavond, willen je ouders/verzorgers dan weten met wie en/of waar je bent?' De vragen zijn beantwoord op een 5-punt Likertschaal, waarbij 1 = nooit en 5 = altijd. Cronbach's alpha van deze schaal is 0,85.

Ouderlijke steun is geoperationaliseerd als de mate waarin adolescenten zich emotioneel wel of niet gesteund en gewaardeerd voelen door hun ouders (Branje, Van Aken & Van Lieshout, 2002; Scholte, Van Lieshout & Van Aken, 2001). Ouderlijke steun is gemeten op T0 door middel van zes items, zoals: 'Mijn ouders/verzorgers laten merken dat ze mij bewonderen'. De vragen zijn beantwoord op een 5-punt Likertschaal, waarbij 1 = klopt helemaal niet en 5 = klopt helemaal wel. Drie negatief geschaalde items van deze variabele zijn omgepooled. Cronbach's alpha van deze schaal is 0,78.

Delinquent gedrag. In SNARE is delinquentie meegenomen als een samengevoegde schaal die door middel van 18 items delinquent gedrag meet (De Haan, Overbeek, Nijhof & Engels, 2010; Loeber & Schmalings, 1985; Moffitt & Silva, 1988). Voorbeelditems zijn: 'Hoe vaak heb je een fiets of brommer gepikt sinds de vorige vragenlijst?' en 'Hoe vaak heb je serieus gevochten of ruzie gehad met bekenden (ouders, broer/zus, medeleerlingen) sinds de vorige vragenlijst?' De vragen zijn beantwoord op een 5-punt Likertschaal, waarbij 1 = 0 keer, 2 = 1 tot 3 keer, 3 = 4 tot 6 keer, 4 = 7 tot 12 keer en 5 = meer dan 12 keer. De variabele delinquentie is in dit onderzoek meegenomen op T2 en T3. Cronbach's alpha van deze schaal is op T0 0,78, op T2 0,95 en op T3 0,96.

Covariaten

In dit onderzoek zijn geslacht, leeftijd, afkomst en opleidingsniveau als covariaten meegenomen op T0 (Seydlitz, 1991; Steinberg & Monahan, 2007). Geslacht is een dichotome variabele, waarbij 0 = meisje, 1 = jongen. Afkomst is voor de analyse gedichotomiseerd in niet van Nederlandse afkomst (0) en Nederlandse afkomst (1), waarbij iedereen met minimaal één ouder die geboren is in het buitenland, wordt gezien als niet van Nederlandse afkomst. De variabele opleidingsniveau is voor de analyse gedichotomiseerd in laag (lwoo, vmbo-bg,

vmbo-th) en midden/hoog (havo, havo/vwo, vwo), respectievelijk 0 en 1. Delinquentie op T0 is meegenomen als controlevariabele.

Data-analyse

Voor de data-analyse is gebruik gemaakt van het computerprogramma SPSS versie 20. Er is gecontroleerd op uitbijters, wat geresulteerd heeft in het verwijderen van twee participanten uit de dataset. Aan de hand van VIF-waarden is de multicollineariteit van de variabelen onderzocht en is geconstateerd dat hiervan geen sprake is (Field, 2009). Er zijn beschrijvende statistieken (*M* en *SD*) opgevraagd om een overzicht te krijgen van de mate waarin adolescenten druk van vrienden ervaren en de mate waarin adolescenten ouderlijke monitoring en steun ervaren op T0. Daarnaast is door middel van percentages en gemiddelden bekeken hoeveel sprake er is van delinquentie op T0, T2 en T3. Met een correlatietabel is gekeken naar de samenhang van de onafhankelijke en afhankelijke variabelen. Om de hypothesen te toetsen is een lineaire regressie analyse uitgevoerd omdat er een lineair verband wordt onderzocht tussen de voorspellers druk ervaren van vrienden, ouderlijke monitoring en steun op T0 en het vertonen van delinquent gedrag op latere tijdstippen (T2 en T3). Aan de aannames van lineaire regressie (normaalverdeling van de residuen, lineariteit en homoscedasticiteit) is voldaan. Er zijn twee bivariate analyses gedaan waarbij de voorspellers (druk ervaren van vrienden, ouderlijke monitoring en steun) en de afhankelijke variabelen (delinquentie op T2 en T3) één op één zijn onderzocht. Vervolgens zijn er vier multivariate analyses uitgevoerd waarin de hoofdeffecten en de interactietermen als voorspellers van delinquent gedrag zijn onderzocht, gecontroleerd voor de covariaten sekse, afkomst, opleidingsniveau, leeftijd en delinquentie T0. In de eerste multivariate analyse is de afhankelijke variabele meegenomen op T2 en is tevens de interactieterm ervaren druk*monitoring meegenomen. In de tweede multivariate analyse is de afhankelijke variabele weer meegenomen op T2 en is de interactieterm ervaren druk*steun meegenomen. Beide analyses zijn vervolgens nog een keer uitgevoerd met de afhankelijke variabele meegenomen op T3. De voorspellers zijn gecentreerd om multicollineariteit te voorkomen.

Resultaten

Tabel 1 geeft de gemiddelde scores en standaarddeviaties van de variabelen op de verschillende meetmomenten weer. Op T0 geeft 24 procent van de participanten aan geen druk van vrienden te ervaren. De gemiddelde score van het ervaren van druk van vrienden is

1.76 op een schaal van 1 tot 5. Dit betekent dat de participanten gemiddeld erg weinig druk van vrienden ervaren. Ouderlijke monitoring heeft een gemiddelde score van 3.76 op een schaal van 1 tot 5 en de gemiddelde score van ouderlijke steun is 4.33 op een schaal van 1 tot 5. Dit betekent dat adolescenten gemiddeld veel monitoring en steun ervaren. Van de participanten rapporteert 36,6 procent op T0 nooit delinquent gedrag te hebben vertoond. De gemiddelde score van delinquentie op T0 is 1.16 op een schaal van 1 tot 5. Op T2 rapporteert 57,8 procent en op T3 58,9 procent van de participanten geen delinquent gedrag te hebben vertoond sinds de afgelopen vragenlijst.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken van Ervaren Druk van Vrienden, Ouderlijke Monitoring, Ouderlijke Steun en Delinquentie op T0, Delinquentie T2 en Delinquentie T3.

	M	SD	N
Ervaren druk T0	1.76	.67	1142
Monitoring T0	3.76	.94	1143
Steun T0	4.33	.58	1145
Delinquentie T0	1.16	.24	1165
Delinquentie T2	1.14	.42	1165
Delinquentie T3	1.17	.51	1165

De correlaties van de variabelen zijn weergegeven in Tabel 2. Er wordt gesproken van een zwakke correlatie bij een correlatiecoëfficiënt tot .3 en een zwak tot matige correlatie bij een correlatiecoëfficiënt tot .5 (Gravetter & Wallnau, 2009). Alle variabelen zijn significant aan elkaar gecorreleerd. Druk ervaren van vrienden is zwak gecorreleerd aan ouderlijke monitoring en zwak gecorreleerd aan steun. Het ervaren van een hoge mate van druk van vrienden hangt samen met het ervaren van minder ouderlijke monitoring en steun. Druk ervaren van vrienden is zwak gecorreleerd aan delinquentie op T2 en T3. Dat wil zeggen dat adolescenten die meer druk van vrienden ervaren ook meer delinquent gedrag vertonen. Ouderlijke monitoring en steun zijn beide zwak gecorreleerd aan delinquentie, dat betekent dat veel ouderlijke monitoring en steun samenhangt met minder delinquent gedrag. Ouderlijke monitoring en steun zijn zwak aan elkaar gecorreleerd, dat betekent dat adolescenten die veel monitoring ervaren, ook veel steun ervaren.

Tabel 2

Pearsons' Correlatietoets met Ervaren Druk van Vrienden, Ouderlijke Monitoring, Ouderlijke Steun op T0 en Delinquentie op T2 en T3

	1	2	3	4	5
1.Ervaren druk T0	1				
2.Monitoring T0	-.08**	1			
3.Steun T0	-.25***	.21***	1		
4.Delinquentie T2	.14***	-.13***	-.13***	1	
5.Delinquentie T3	.12***	-.11***	-.13***	.40***	1

Noot: * $p < .05$ ** $p < .01$ en *** $p < .001$

Er is een bivariate lineaire regressieanalyse uitgevoerd om directe relaties te analyseren tussen het ervaren van druk van vrienden op T0 en delinquentie op T2 en T3 en de relaties tussen ouderlijke monitoring en steun en delinquentie op T2 en T3 (zie Tabel 3). Uit de analyses is gebleken dat het ervaren van druk van vrienden een voorspeller is voor delinquentie op T2 en delinquentie op T3. Veel druk ervaren van vrienden voorspelt meer delinquent gedrag. Ouderlijke monitoring op T0 is een beschermende factor voor delinquentie op T2 en T3. Het ervaren van veel ouderlijke monitoring voorspelt minder delinquent gedrag. Ook ouderlijke steun op T0 is een beschermende factor voor delinquentie op T2 en delinquentie op T3, wat betekent dat het ervaren van veel steun minder delinquent gedrag voorspelt.

Tabel 3

Directe Effecten van Ervaren Druk van Vrienden, Ouderlijke Monitoring en Ouderlijke Steun T0 op Delinquentie T2 en Delinquentie T3

	T2				T3			
	B	SE	β	R ²	B	SE	β	R ²
Ervaren druk	.09	.02	.14***	.02	.09	.02	.12***	.01
Monitoring	-.06	.01	-.13***	.02	-.06	.02	-.11***	.01
Steun	-.09	.02	-.13***	.02	-.11	.03	-.13***	.02

Noot: * $p < .05$ ** $p < .01$ en *** $p < .001$

Noot: In de kolom met T2 erboven zijn de voorspellers meegenomen op T0 en de uitkomstvariabele op T2 en in de kolom met T3 erboven zijn de voorspellers meegenomen op T0 en de uitkomstvariabele op T3.

Er zijn twee multivariate lineaire regressieanalyses uitgevoerd om te onderzoeken hoe het ervaren van druk van vrienden delinquentie op T2 voorspelt, wanneer gecontroleerd wordt voor de covariaten schoolniveau, afkomst, sekse, leeftijd en delinquentie op T0. In de eerste analyse is de interactieterm ervaren druk*monitoring meegenomen en in de tweede analyse de interactieterm ervaren druk*steun, om te toetsen of er een moderatie-effect aanwezig is. Uit de eerste analyse blijkt dat de interactieterm ervaren druk*monitoring niet significant is ($p=.997$). Uit de tweede analyse blijkt dat de interactie tussen ervaren druk en steun ook geen significante voorspeller is van delinquent gedrag op T2 ($p=.669$). De relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag op T2 verschilt niet voor adolescenten die veel ouderlijke monitoring of steun ervaren vergeleken met adolescenten die weinig of geen monitoring of steun ervaren. De interactietermen zijn verwijderd en het model met covariaten en hoofdeffecten is vervolgens geïnterpreteerd (zie Tabel 4). De covariaten leeftijd ($p=.918$), afkomst ($p=.356$) en schoolniveau ($p=.591$) blijken geen significante voorspellers van delinquent gedrag op T2. Sekse is wel een voorspeller van delinquentie op T2 (er wordt meer delinquent gedrag voorspelt bij jongens). Ook de aanwezigheid van delinquentie op T0 voorspelt delinquent gedrag op T2. Het ervaren van druk van vrienden ($p=.058$), ouderlijke monitoring ($p=.065$) en ouderlijke steun ($p=.457$) zijn geen significante voorspellers van delinquent gedrag op T2.

Tabel 4

Multivariate Lineaire Regressieanalyse met Ervaren Druk van Vrienden, Ouderlijke Monitoring en Ouderlijke Steun als Voorspellers van Delinquentie T2, Gecontroleerd voor de Covariaten Sekse, Leeftijd, Afkomst, Schoolniveau, Delinquentie T0

	B	SE	β
Sekse	.05	.02	.06*
Leeftijd	.00	.02	.00
Afkomst	-.03	.03	.03
Schoolniveau	.01	.03	.02
Delinquentie T0	.49	.05	.28***
Ervaren druk	.04	.02	.06
Monitoring	-.03	.01	-.06
Steun	-.02	.02	-.02

* Noot: * $p < .05$ ** $p < .01$ en *** $p < .001$

**Noot: $R^2 = .118$

Vervolgens zijn er twee multivariate analyses uitgevoerd om te toetsen of de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag sterker wordt over langere periode. Delinquentie is in deze analyses meegenomen op T3, de rest van de analyses is ongewijzigd. De interactieterm ervaren druk*monitoring die in de eerste analyse is meegenomen is niet significant ($p=.053$). Ook het interactie effect van ervaren druk en steun die in de tweede analyse is meegenomen is niet significant ($p=.987$). Op de langere termijn is de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag ook niet anders voor adolescenten die veel of weinig monitoring of steun ervaren. De interactietermen zijn verwijderd en het model met covariaten en hoofdeffecten is vervolgens geïnterpreteerd (zie Tabel 5). De covariaten leeftijd ($p=.890$), afkomst ($p=.797$) en schoolniveau ($p=.676$) hebben geen significant effect op delinquentie T3. Sekse en de aanwezigheid van delinquent gedrag op T0 zijn significante voorspellers van delinquent gedrag op T3. Er zijn geen hoofdeffecten gevonden in de analyse. Het ervaren van druk van vrienden ($p=.233$), ouderlijke monitoring ($p=.430$) en ouderlijke steun ($p=.605$) zijn geen voorspellers van delinquent gedrag op T3.

Tabel 5

Multivariate Lineaire Regressieanalyse met Ervaren Druk van Vrienden, Ouderlijke Monitoring en Ouderlijke Steun als Voorspellers van Delinquentie T3, Gecontroleerd voor de Covariaten Sekse, Leeftijd, Afkomst, Schoolniveau en Delinquentie T0

	B	SE	β
Sekse	.06	.03	.06*
Leeftijd	-.00	.02	-.00
Afkomst	-.01	.04	.01
Schoolniveau	-.01	.03	-.01
Delinquentie T0	.65	.07	.31***
Ervaren druk	.03	.02	.04
Monitoring	-.01	.02	-.02
Steun	-.01	.03	-.02

*Noot: * $p < .05$ ** $p < .01$ en *** $p < .001$

**Noot: $R^2 = .122$

Discussie

In de huidige longitudinale studie is gekeken naar ouderlijke opvoeding (monitoring en steun) als moderator op de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag van adolescenten. Dit moderatie-effect van ouderlijke opvoeding (monitoring en steun) is niet

gevonden. Verder zijn de directe relaties tussen druk ervaren van vrienden, ouderlijke monitoring en ouderlijke steun op delinquent gedrag van adolescenten onderzocht. Druk ervaren van vrienden, ouderlijke monitoring en steun zijn voorspellers van delinquent gedrag bij adolescenten met bivariate analyses, maar met de multivariate analyses waarbij is gecontroleerd voor de covariaten delinquentie op T0, sekse, leeftijd, schoolniveau en afkomst, zijn deze relaties niet significant.

Druk van vrienden en delinquentie

In deze studie is gevonden dat het ervaren van druk van vrienden geen significante voorspeller is van delinquent gedrag bij adolescenten drie en zes maanden later wanneer wordt gecontroleerd voor de covariaten. Dit is niet in overeenstemming met de meerderheid van voorgaande studies, waarin wel een effect werd gevonden van druk van vrienden op delinquent gedrag bij adolescenten (Gardner & Steinberg, 2005; Rai et al. 2003; Sullivan, 2006). Dit verschil kan mogelijk verklaard worden door de manier waarop de druk van vrienden geoperationaliseerd is. In het onderzoek van Gardner en Steinberg (2005) is door middel van een experiment 'passieve' druk van vrienden gemeten. Het ging hier om het maken van beslissingen tot bepaald gedrag in individuele setting en in een setting waarbij vrienden aanwezig waren, zonder dat deze vrienden zich bemoeiden met de adolescent. In de studies van Sullivan (2006) en Rai en collega's (2003) is het ervaren van druk van vrienden steeds gekoppeld aan deviante vrienden of aan antisociale handelingen. In de huidige studie is gevraagd of adolescenten druk van vrienden ervaren om bepaalde dingen te doen, zonder het over expliciete gedragingen of deviante vrienden te hebben. Dit verklaard mogelijk waarom eerdere studies wel een significante positieve relatie vonden tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag van adolescenten en de huidige studie niet.

Een andere mogelijke verklaring is daarnaast te zoeken in de gemiddelde leeftijd van de huidige steekproef. Uit een studie van Steinberg en Monahan (2007) met een Amerikaanse steekproef blijkt dat adolescenten het meest kwetsbaar zijn voor druk van vrienden in het algemeen tussen het 10e en 14e levensjaar. Uit de Nederlandse studie van Sumter, Bokhorst, Steinberg en Westenberg (2008) waarin gebruik gemaakt is van dezelfde schaal en welke druk van vrienden op dezelfde manier meet als de huidige studie, blijkt dat Nederlandse adolescenten het meest kwetsbaar zijn voor druk van vrienden tussen het 10e en 12e levensjaar en rapporteren adolescenten tussen het 12e en 15e jaar significant minder druk van vrienden dan de 10 tot 12 jarige. Dit kan verklaren waarom er weinig ervaren druk van vrienden is gerapporteerd in de huidige studie en waardoor dit geen significante voorspeller is

van delinquent gedrag wanneer andere aspecten worden meegenomen. Om te onderzoeken of het ervaren van druk van vrienden wel een voorspeller is van delinquent gedrag voor (jongere) kinderen, kan de huidige studie herhaald worden met een steekproef met een gemiddelde leeftijd van 11 jaar. Het is ook mogelijk dat er weinig druk van vrienden is gerapporteerd in de huidige studie omdat adolescenten niet toe willen geven dat ze kwetsbaar zijn voor druk van vrienden. Een kwalitatieve veldstudie zou een meer realistisch beeld kunnen geven van de druk van vrienden die daadwerkelijk ervaren wordt door adolescenten.

Een andere verklaring voor het tegenstrijdige resultaat met eerder onderzoek is dat de eerder genoemde onderzoeken niet hebben gecontroleerd voor delinquent gedrag op een eerder tijdstip. De resultaten van de bivariate analyse zonder controle voor delinquentie op een eerder tijdstip zijn namelijk wel in overeenstemming met bevindingen van voorgaande studies. Het ervaren van druk van vrienden blijkt hierin een significante voorspeller van delinquent gedrag een half jaar later, maar doordat er door de steekproef geen stijging in delinquent gedrag is gerapporteerd over een periode van zes maanden, verdwijnt de significante relatie in de multivariate analyses wanneer de aanwezigheid van delinquent gedrag op een eerder tijdstip wordt meegenomen.

Ouderlijke opvoeding en delinquentie

Uit de huidige studie blijkt dat ouderlijke opvoeding (monitoring en steun) geen significante voorspeller is van delinquent gedrag van adolescenten drie en zes maanden later. Ouderlijke monitoring en steun zijn geen voorspellers van minder delinquent van adolescenten wanneer ook andere factoren worden meegenomen. Voor ouderlijke monitoring is dit niet in overeenstemming met de gestelde hypothese, maar komt het wel overeen met een deel van voorgaande studies, waarin ook werd gevonden dat ouderlijke monitoring geen beschermende factor is voor delinquent gedrag van adolescenten (Crosnoe, Erickson & Dornbusch 2002; Keijsers, Branje, VanderValk & Meeus, 2010).

Dit verschil in bevindingen is mogelijk te wijten aan het feit dat het construct ouderlijke monitoring verschillend geïnterpreteerd wordt. Dishion en McMahon (1998) operationaliseerde ouderlijke monitoring in termen van opvoedingsgedrag waarbij aandacht is voor de verblijfplaats, activiteiten en ontwikkelingen van de adolescent. Volgens Stattin en Kerr (2000) wordt monitoring echter veelal gemeten in termen van opvoedingsgedrag waarbij kennis is van waar en met wie de adolescent zich begeeft. Deze kennis is afhankelijk van informatie onthulling van de adolescent zelf. De gemiddeld hoge mate van ouderlijke monitoring die gerapporteerd is in het huidige onderzoek meet eveneens de kennis van ouders

over hun kind, die verkregen wordt door vragen te stellen aan de adolescent. Mogelijk heeft deze vorm van monitoring een minder beschermend effect, doordat veel activiteiten plaatsvinden zonder expliciet toezicht van ouders en het dus niet zeker is of de adolescent alles onthult (Crosnoe, Erickson & Dornbusch, 2002).

De bevinding in de huidige studie dat het ervaren van ouderlijke steun geen voorspeller is van minder delinquent gedrag van adolescenten is niet in overeenstemming met de meerderheid van voorgaande studies. In die studies is gevonden dat een hoge mate van ouderlijke steun samenhangt met minder delinquent gedrag een tijd later (De Kemp, Scholte, Overbeek & Engels, 2004; Wright & Cullen, 2001). Zimmerman en collega's (2000) hebben in hun studie ook geen relatie gevonden tussen ouderlijke steun en delinquent gedrag. Volgens hen is dit te verklaren door het feit dat Europese adolescenten veel tijd doorbrengen op school en in hun omgeving waarbij ze steun ontvangen van docenten en andere personen in hun omgeving, waardoor de steun van ouders minder belangrijk is. Vervolgonderzoek waarin de steun van docenten wordt meegenomen zou kunnen uitwijzen of deze steun wel een beschermende factor is. Daarnaast kan door middel van een crossculturele studie internationaal vergelijkend onderzoek gedaan worden naar de relatie tussen ouderlijke steun en delinquent gedrag van adolescenten om te onderzoeken of het effect van deze relatie cultuur afhankelijk is.

De studies die wel een significante relatie hebben gevonden tussen ouderlijke steun en delinquent gedrag van adolescenten (De Kemp, Scholte, Overbeek & Engels, 2004; Wright & Cullen, 2001) hebben niet gecontroleerd voor delinquent gedrag op een eerder tijdstip. Uit de bivariate analyse en uit de multivariate analyse zonder controle voor delinquent gedrag op een eerder tijdstip blijkt ouderlijke steun wel een significante voorspeller voor minder delinquent gedrag bij adolescenten. Door de stabiliteit in aanwezigheid van delinquent gedrag vervalt de invloed van ouderlijke steun wanneer delinquent gedrag als controlevariabele wordt meegenomen.

Ouderlijke opvoeding als moderator

Als laatste werd verwacht dat het ervaren van veel druk van vrienden zou leiden tot meer delinquent gedrag en dat deze relatie minder sterk zou zijn voor adolescenten die veel ouderlijke monitoring en steun ervaren. Echter is ook dit moderatie-effect niet gevonden. Dit is in overeenstemming met de studie van De Kemp, Scholte, Overbeek en Engels (2006).

Uit het onderzoek van Flannery, Williams en Vazsonyi (1999) blijkt dat de adolescenten die vergeleken met andere adolescenten de meeste tijd buitenshuis met vrienden doorbrengen en

daardoor minder ouderlijke monitoring hebben, het vaakst delinquent gedrag vertonen. Wellicht zijn er andere aspecten van de ouder-adolescent relatie, zoals de kwaliteit van de communicatie, die beter beschermen tegen delinquent gedrag wanneer de adolescent druk van vrienden ervaart. Ouderlijke opvoeding (monitoring en steun) blijkt geen moderator te zijn op de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent gedrag van adolescenten, maar een vervolgstudie kan onderzoeken of het een confounder is voor deze relatie. Uit een review van Brown en Bakken (2011) blijkt namelijk dat ouders met een warme, steunende en matig controlerende opvoedstijl een sterke ouder-kindband opbouwen, welke er vervolgens voor zorgt dat adolescenten minder beïnvloedbaar zijn door leeftijdgenoten en tevens minder vaak delinquent gedrag vertonen.

Limitaties

Ondanks de sterke punten van deze studie, zoals de grote steekproef en de longitudinale data heeft deze studie ook een aantal beperkingen. Ten eerste is alle data verkregen door middel van zelfrapportage. Hoewel deze methode vaak wordt gehanteerd is de kans op vertekening van de werkelijkheid aanwezig, doordat er sociaal wenselijke antwoorden kunnen worden gegeven. Echter is duidelijk aan de participanten uitgelegd dat de vragenlijst volledig anoniem is en boven blijkt dat ook onderzoeken met zelfrapportages een hoge validiteit hebben (Brenner et al, 1995; De Vaus, 2001). Ten tweede is er heel weinig delinquent gedrag gerapporteerd in de steekproef en is er geen stijging van delinquent gedrag zichtbaar over een tijdsperiode van zes maanden. Dit is niet gelijk aan de normale populatie, aangezien het percentage dat een delict heeft gepleegd tussen de 12 en 14 jaar toeneemt met 43 procent (van der Laan & Blom, 2011). Door deze stabiliteit van delinquent gedrag over zes maanden is het lastig om andere voorspellers dan het eerder aanwezige delinquent gedrag te vinden. Voor eventueel vervolgonderzoek kan er gekozen worden voor een *high-risk* sample, zodat beter te onderzoeken is of het ervaren van druk van vrienden een voorspeller is van delinquent gedrag en wat de rol van ouderlijke monitoring en steun hierin is. Ten derde is de huidige studie minder goed te generaliseren, gezien de afwijking tussen het gerapporteerde delinquent gedrag in de steekproef en de werkelijke stijging in delinquent gedrag in de normale populatie.

Implicaties

Uit de huidige longitudinale studie is gebleken dat ouderlijke opvoeding (monitoring en steun) geen moderator is op de relatie tussen het ervaren van druk van vrienden en delinquent

gedrag van adolescenten. Het ervaren van druk van vrienden blijkt ook geen risicofactor te zijn voor het vertonen van delinquent gedrag, wanneer gecontroleerd wordt voor delinquent gedrag op een eerder tijdstip. Er is weinig onderzoek beschikbaar waar het ervaren van druk van vrienden in relatie tot delinquent gedrag is onderzocht zonder dat er vanuit gegaan is dat de druk afkomstig is van deviante vrienden. Het huidige onderzoek impliceert dat het ervaren van druk van vrienden in het algemeen, waarbij deviante vrienden buiten beschouwing worden gelaten, geen voorspeller is van delinquent gedrag van adolescenten. Aangezien delinquent gedrag van adolescenten piekt rond het 15^e levensjaar is het raadzaam om longitudinaal vervolgonderzoek op dezelfde manier uit te voeren, maar dan over een langere tijdsperiode. Hiermee kan meer zicht worden verworven in de invloed van het ervaren van druk van vrienden in het algemeen, wanneer er naar verwachting een stijging te zien is in delinquent gedrag.

Referenties

- Barnes, G.M., Hoffman, J.H., & Welte, J.W. (2006). Effects of parental monitoring and peer deviance on substance use and delinquency. *Journal of Marriage and Family*, 68(4), 1084-2001.
- Branje, S. J. T., Van Aken, H.B.S.C.; M. A. G., & Van Lieshout, C. F. M. (2002). Relational support in families with adolescents. *Journal of Family Psychology*, 16, 351-362.
- Brener, N., Collins, J., Kann, L., Warren, C., & Williams, B. (1995). Reliability of the youth risk behavior survey questionnaire. *American Journal of Epidemiology*, 141(6), 575-580.
- Cook, E.C., Buehler, C., & Henson, R. (2009). Parents and peers as social influences to deter antisocial behavior. *Journal of Youth Adolescence*, 38, 1240-1252. doi: 10.1007/s10964-008-9348-x
- Crosnoe, R., Erickson, K.G., & Dornbusch, S.M. (2002). Protective functions of family relationships and school factors on the deviant behavior of adolescent boys and girls: Reducing the impact of risky friendships. *Youth & Society* 33, 515-446. doi: 10.1177/0044118X02033004002
- Dishion, T.J., & McMahon, R.J. (1998). Parental monitoring and the prevention of child and adolescent problem behavior: A conceptual and empirical formulation. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1(1). 61-75. doi: 10.1023/A:1021800432380

- Dishion, T.J., & Tipsord, J.M. (2011). Peer contagion in child and adolescent social and emotional development. *Annual Review of Psychology*, *62*, 189-214 doi: 10.1146/093008.100412
- Engels, C. M. E., Finkenauer, C., Kerr, M., & Stattin, H. (2005). Illusions of parental control: parenting and smoking onset in dutch and swedish adolescents. *Journal of Applied Social Psychology*, *35*, 1912-1935.
- Field, A. (2009) *Discovering Statistics Using SPSS*. London: Sage.
- Fletcher, A. C., Steinberg, L., & Williams-Wheeler, M. (2004). Parental influences on adolescent problem behavior: Revisiting Stattin and Kerr. *Child Development*, *75*, 781–796.
- Gardner, M., & Steinberg, L. (2005). Peer influence on risk taking, risk preference, and risky decision making in adolescence and adulthood: An experimental study. *Developmental Psychology*, *41*(4), 625–635. doi: 10.1037/0012-1649.41.4.625
- Granic, I., & Dishion, T.J. (2003). Deviant talk in adolescent friendships: A step toward measuring a pathogenic attractor process. *Social Development*, *12*(3), 314-334. doi: 10.1111/1467-9507.00236
- Gravetter, F.J., & Wallnau, L.B. (2009) *Statistics for the Behavioral Science*. Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
- Haan de, Overbeek, Nijhof, & Engels (2010). Deviancy training in a sample of high-risk adolescent girls in the Netherlands. In Kerr, M., Stattin, H., Engels, R. M. C. E., Overbeek, C. J., & Andershed, A. (Eds.), *Understanding girls' problem behavior: How girls' delinquency develops in the context of maturity and health, co-occurring problems, and relationships* (pp. 141-164).
- Hakkert, A. (1998). Group delinquency in the Netherlands: Some findings from an exploratory study. *International Review of Law Computers & Technology*, *12*(3), 453–474.
- Hoeve, M., Blokland, A., Dubas, J.M., Loeber, R., Gerris, J.R.M., & Laan, P.H. (2008). Trajectories of delinquency and parenting styles. *Abnormal Child Psychology*, *36*, 223-235. doi: 10.1007/s10802-007-9172-x
- Hoeve, M., Dubas, J.M., Eichelsheim, V.I., van der Laan, P.H., Smeenk, W., & Gerris, J.R.M. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Abnormal Child Psychology*, *37*, 749–775. doi: 10.1007/s10802-009-9310-8
- Kemp de, R.A.T., Scholte, R.H.J., Overbeek, G., & Engels, R.C.M.E. (2004). Opvoeding, delinquentie vrienden en delinquent gedrag van jongeren. *Pedagogiek*, *24*, 262-278.

- Kemp de, R.A.T., Scholte, R.H.J., Overbeek, G., & Engels, R.C.M.E. (2006). Early adolescent delinquency. The role of parents and best friends. *Criminal Justice and Behavior*, 33(4), 488-510. doi: 10.1177/0093854806286208
- Keijsers, L., Branje, S.J.T., VanderValk, I.E., & Meeus, W. (2010). Reciprocal effects between parental solicitation, parental control, adolescent disclosure, and adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), 88-113. doi: 10.1111/j.1532-7795.2009.00631.x
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment. *Developmental Psychology*, 36, 366-380.
- Kiesner, J., Poulin, F., & Dishion, T.J. (2010). Adolescent substance use with friends. Moderating and mediating effects of parental monitoring and peer activity contexts. *Merrill-Palmer Quarterly*, 56(4), 529-556.
- Laan van der, A.M., & Blom, M. (2011). 'Jeugdcriminaliteit in de periode 1996-2010. Ontwikkelingen in zelfgerapporteerde daders, door de politie aangehouden verdachten en strafrechtelijke daders op basis van de Monitor Jeugdcriminaliteit 2010'. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC).
- Loeber, R., and Schmalting, K. (1985). Empirical evidence for overt and covert patterns of antisocial conduct problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 13, 337-352.
- McCarty, C.A., Zimmerman, F.J., Diguseppe, D.L., & Christakis, D.A. (2005). Parental emotional support and subsequent internalizing and externalizing problems among children. *Journal of Developmental Behavior Pediatrics*, 26(4), 267-275.
- Moffitt, T. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100, 674-701.
- Moffitt, T. E., & Silva, P. A. (1988c). Self-reported Delinquency: Results from an instrument for New Zealand. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 21, 227-240.
- Rai, A.A., Stanton, B., Wu, Y., Li, X., Galbraith, J., Cottrell, W., Pack, R., Harris, C., Alessandri, D.D., & Burns, J. (2003). Relative influences of perceived parental monitoring and perceived peer involvement on adolescent risk behaviors: An analysis of six cross-sectional data sets. *Journal of Adolescent Health*, 33(2), 108-118.
- Scholte, R. H. J., Van Lieshout, C. F. M., & Van Aken, M. A. G. (2001). Perceived relational support in adolescence: dimensions, configurations, and adolescent adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 11, 71-94.
- Seydlitz, R. (1991). The effects of age and gender on parental control and delinquency. *Youth & Society*, 23(2), 175-201.

- Shi, B. (2010). Peer group socialization of aggression in early adolescence: social status, group characteristics, and individual differences. (*Doctoral Dissertation*)
- Simons, R.L., Johnson, C., & Conger, R.D. (1994). Harsh corporal punishment versus quality of parental involvement as an explanation of adolescent maladjustment. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 591-607.
- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085.
- Steinberg, L., & Monahan, K.C. (2007). Age differences in resistance to peer influence. *Developmental psychology*, 43(6), 1531-1543. doi: 10.1037/0012-1649.43.6.1531
- Sullivan, C.J. (2006). Early adolescent delinquency: Assessing the role of childhood problems, family environment, and peer pressure. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4, 291-315. doi: 10.1177/1541204006292656
- Sumter, S.R., Bokhorst, C.L., Steinberg, L. & Westenberg, P.M. (2008). The developmental pattern of resistance to peer influence in adolescence: Will the teenager ever be able to resist? *Journal of Adolescence*, 32, 1009-1021.
- Trinkner, R., Cohn, E.S., Rebellon, C.J., & Gundy, K.V. (2012). Don't trust anyone over 30: parental legitimacy as a mediator between parenting style and changes in delinquent behavior over time. *Journal of Adolescence*, 35, 119-132.
- Vaus de, D.A. (2011). *Research Design in Social Research*. London: Sage.
- Vieno, A., & Nation, M. (2009). Parenting and antisocial behavior: A model of the relationship between adolescent self-disclosure, parental closeness, parental control, and adolescent antisocial behavior. *Developmental Psychology*, 45(6), 1509-1519. doi: 10.1037/a0016929
- Vitaro, F., Brendgen, M., & Tremblay, R.E. (2000). Influence of deviant friends on delinquency: Searching for moderator variables. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28(4), 313-325. doi: 0091-0627/00/0800-0313
- Warr, M. (1993). Parents, Peers and Delinquency. *Social Forces*, 72(1), 247-265.
- Wright, J.P., & Cullen, F.T. (2001). Parental efficacy and delinquent behavior: Do control and support matter? *Criminology*, 39(3), 677-706.